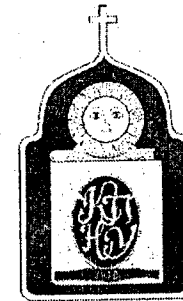

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка

ВІСНИК

**КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА**

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Випуск 5

НА ПОШАНУ ПРОФЕСОРА М. Б. ПЕТРОВА

Кам'янець-Подільський
2012

9. Игнатков Ю.Ю. Изъ Ужгорода (Русская Бесѣда) / Ю.Ю. Игнатков // Слово. – Львовъ. – 1867. – Ч.13.
10. Изъ Марморощаго сигота // Свѣтъ. – Унгарь. – 1869. – Ч.11.
11. Изъ Мукачова (Выборы чиновниковъ. Русская Бесѣда въ Ужгородѣ) // Слово. – Львовъ. – 1867. – Ч.33.
12. Изъ Ужгорода (Учреждение первой угро-русской Бесѣды въ Ужгородѣ) // Слово. – Львовъ. – 1865. – Ч.10.
13. Изъ Ужгорода // Слово. – Львовъ. – 1867. – Ч.40.
14. Карпатська Україна. Географія, історія, культура. – Львів: Український видавничий інститут, 1939. – 160 с.
15. Касино Руске // Слово. – Львовъ. – 1861. – Ч.88.
16. Лукичъ В. Угорська Русь, си розвой и теперѣшній станъ / Василь Лукичъ. – Львовъ, 1887. – 30 с.
17. Общество св. Василя и Русская Бесѣда. Ужгородъ, дня 8-го (20-го) ноябрю // Свѣтъ. – Унгарь. – 1868. – Ч.44.
18. Отъ Сигота // Слово. – Львовъ. – 1868. – Ч.22.
19. Петричъ І. // Свѣтъ. – Унгарь. – 1869. – Ч.5.
20. Рѣчь // Свѣтъ. – Унгарь. – 1867. – Ч.5.
21. Свѣтъ. – Унгарь. – 1870. – Ч.1.
22. Ужгородъ, 26 іюля (7 Авг.) 1868 // Свѣтъ. – Унгарь. – 1868. – Ч.29.
23. Унгарская «Русская Бесѣда» // Свѣтъ. – Унгарь. – 1870. – Ч.28.
24. Унгарь, 1 (13) Ноября 1869 // Свѣтъ. – Унгарь. – 1869. – Ч.38.
25. Уриаль Метеоръ (И.А. Сильвай). Автобіографія. – Ужгород: Школьная Помощь, 1938. – 131 с.

The paper explores the creation and operation of companies «Rus'ka Besida» in Transcarpathia in the second half of the nineteenth century.

Key words: *Transcarpathia, «Rus'ka Besida», a cultural and educational movement, national movement.*

Отримано: 19.10.2012

УДК 94(477.43)«15»:352.075

В. М. Михайловський

ГЕНЕРАЛЬНИЙ ПОДІЛЬСЬКИЙ СТАРОСТА СТАНІСЛАВ ЛЯНЦКОРОНСЬКИЙ (1510-1535 рр.)

На основі вивчення різноманітних джерел змальовано історичний портрет С. Лянцкоронського.

Ключові слова: *С. Лянцкоронський, король, уряд, Кам'янець, Подільське воєводство, шляхта, військова служба.*

Присутність серед урядницької шляхти на Поділлі представників малопольської шляхти та мажновладства була не новою. Починаючи з кінця XIV ст., часу коли Західне Поділля перейшло у володіння краківському воєводі Спиткові з Мельштина (1395-1399) та першому періоді Ягайлового володіння Поділлям (1402-1410), численні вихідці з цього регіону почали шукати кращої долі для себе та для своїх родин на сході [10, с.63-75, с.84-97]. Для них руські землі Польського королівства давали шанс на нові маєтки та уряди. Якщо менші заможні прагнули на королівській службі або під рукою тогочасних мажновладців здобути певні бенефіції для себе, то більш заможні – через посідання урядів, насамперед старостинських (як

городових так і негородових старостів), – формували економічні, та клієнтарні групи для збільшення свого статусу.

У цьому контексті для першої половини XVI ст. постать Станіслава Лянцкоронського з Бжезья герба Задора є досить типовою. Його урядницька кар'єра, власне, і демонструє нам такий шлях формування історії цієї частини роду панів з Бжезья, яка, до речі дістала назву Ягельницької від м. Ягельниця на Поділлі та вважалася старшою у роді Лянцкоронських. Рідний брат Станіслава, знаний в українській історії як Предслав Лянцкоронський, був заступником військовим, в 1520-1530 рр. – хмельницьким старостою [10, с.231-232]. Як і Представ, Станіслав наприкінці XV ст. починав свою кар'єру зі служби у війську. Згідно пописів війська, його вперше посвідчено на військовій службі з 8 кінями [3, с.35].

1510 р. Станіслав Лянцкоронський досить несподівано отримав кам'янецьке генеральне староство [29, с.130]. На цьому уряді він змінив Станіслава з Ходчі, котрий був королівським намісником у Кам'янці в 1495-1520 рр. [29, с.130; 27, с.80]¹. Урядницький досвід Станіслава Лянцкоронського на той час вимірювався лише урядом сандомирського чашника або підчашія. Таку незгодженість дослідники пояснюють неусталеністю іменування цих урядів для XVI ст. у всьому Польському королівстві. Цей титулярний уряд він отримав у 1497 р. від рідного брата Миколая, за королівської згоди [30, с.190; 31, с.101]. Цікавим є той факт, що, починаючи від Лянцкоронського, уряд генерального старости у Кам'янці, починають посідати переважно професійні вояки, для яких це була висока королівська нагорода за тривалу службу на кордоні (Подільськими старостами у XVI ст. після Станіслава Лянцкоронського були: Миколай Іскшицький з Іскшиччина (1536-1540), Єжи Язловецький (1540-1542), Мацей Влодек з Германова (1543-1571), Миколай Потоцький (1571-1572), Миколай Бжезький (1572-1590), Ян Потоцький (1590-1611)) [29, с.130-132], а не переважно представники мажновладних родин панів з Бучача, панів з Ходчі (подільськими старостами у XV ст., починаючи від запровадження уряду генерального подільського старости в 1442 р., були: Теодорик з Бучача (1442-1455), Бартош з Бучача (1455-1457), Міхал з Бучача (1457-1464), Станіслав з Ходчі (1464-1474), Анджей Фредро з Плешовець (1475-1476), Ян Одровонж зі Спрови (1477-1481), Давид з Бучача (1482-1483), Фелікс з Панева (1484-1486), Якуб з Бучача (1486-1492)) [29, с.126-126].

До отримання уряду кам'янецького генерального старости Станіслав Лянцкоронський у 1503-1504 рр. був виконуючим обов'язки надворного маршалка. Дослідники припускають, що він, Ян Оссолінський та Януш Свирчовський тимчасово виконували обов'язки надвірного маршалка, у зв'язку з відсутністю Яна Рабштинського з Тенчина, який посвідчений у джерелах з цим

¹ Королеві Сигізмундові I ймовірно йшлося про заміну на уряді в Кам'янці, ключовому для контактів із Молдавським князівством, особи, яка була б налаштована на діалог із сусідньою державою. Пани з Ходчі, вирізнялися різкою антимолдавською позицією, через втрати близьких родичів внаслідок польсько-молдавських військових конфліктів.

урядом від 1501 до 1505 р. [28, с.86]. У цей час виконував різноманітні доручення короля [16, с.287]. З виконанням одного з них у 1503 році пов'язаний нетиповий, ба, навіть анекдотичний для того часу факт. У королівському листі (від короля Олександра I) до Лянцкоронського, який був писаний польською мовою, що вже вирізняло його на початку XVI ст. серед решти кореспонденції королівської канцелярії, натрапляємо на певну зневагу короля до адресату: Лянцкоронський латини не знає (*Lanczkoronski ydioma latinum ignoraret*). Далі верховний володар дає докладну інструкцію, яку його посланець мав донести на сеймиках (за старою традицією вони б називалися провінційними з'їздами) у Новому Місті Корчині та в Колі (традиційного місця для зібрання малопольської та великопольської шляхти на регіональні з'їзди), що зібралися напередодні вального сейму в Пйотркові [21, с.249-253], що відбувся 12 березня – 2 квітня 1503 р. [21, с.249; 17, с.133]. Незнання латини траплялось й раніше у середовищі вищих урядників Польського королівства. Але тут йшлося про особу, яка походила не з етнічно польських земель, та не була католицького віровизнання. Так не знав латини і холмський каштелян Ванько Кірдейович з Квасилова, який: «Латини не вміше, але лігеру руску добре чтяше», був ініціатором перекладу Віслицького статуту руською мовою [11, с.129].

У цьому посланні короля до Лянцкоронського чимало уваги приділено й справам на сході. Зокрема, йдеться про перемир'я з турецьким султаном та особливу увагу, яку треба придіяти перекопським татарам, котрі, як видно з цього листа, не були стороною перемир'я (*o tatarzech o przekopskich, ktorych ze tho turek w pokoy swoy snazd umyslne wpissacz nyechczal*) [21, с.252]. Окремо зазначено про стан руських замків і брак коштів на їх утримання (*o zamkoch o russkych, ktore nyekthore skazone, nyektore zubozone, a szwlaszczą camyenycz, halicz o ktorych opravyenyje u uchowanye potrzeb yesth radzycz, bo dochodow unych nyemayą*) [21, с.252]. Родина Лянцкоронських була близька з цією проблематикою. Так, брат Станіслава Миколай був у 1501 р. відраджений у якості королівського посланця до Стамбулу задля укладення мирної угоди з Османською імперією. Результатом чого й стала угода від 19 липня про мир на п'ять років [20, с.208-209]. Ця угода, через швидку смерть короля Яна Ольбрахта, проіснувала лише до осені 1502 р., коли султан Баязет, виставив (9 жовтня 1502) чергове аднаме про дароване ним перемир'я для Польського королівства. Цього разу королівським посланцем був Миколай Фірлей [20, с.210-212]. Як випливало ще з умов привілею на генеральне староство для Теодорика з Бучача у 1442 р., на кам'янецьких старост покладался обов'язок опікуватися східними справами Польського королівства (Кримський Ханат, Молдавське та Валаське князівства). Прикладом чого може бути участь Станіслава Лянцкоронського у посольстві львівського каштеляна Ежи Крупського до Молдавського князівства у 1517 р. [27, с.86].

Пани з Ходчі впродовж другої половини XV – першої третини XVI ст. були разом з Одровонжами зі Спрови та панами з Бучача ключовими постатями на руських землях Польського Королівства, тому передача кам'янецького генерального староства Станіслави

Лянцкоронському свідчила про довіру Сигізмунда I до його особи. Адже до цього ніхто з роду Лянцкоронських не посідав жодного уряду ні в Подільському, ні в Руському воєводстві. Це не означає, що ця родина не посідала важливих і впливових земських та надвірних урядів у Короні Польській. Пшедбор з Бжезя в 1366-1370 рр. був краківським підстоієм, а у 1376-1378 та 1382-1387 рр. – маршалком Польського королівства. Збігнев Лянцкоронський у 1394 та 1399-1425 рр. також посідав уряд маршалка, а в 1409-1410 рр. був краківським старостою [30, с.324]. Отже, Станіслав Лянцкоронський мав на 1510 рік певний досвід урядування у внутрішньому житті королівства. Він фігурував з-поміж кількох осіб, на яких покладалося командування військовими підрозділами з функціями польних гетьманів (*campiductor*) (ухвала люблінського сейму 1506 р., znana як тимчасова конституція). Цими ж функціями були наділені й інші особи, зазначені у тексті сеймової ухвали, як-то Миколай Фірлей з Добровиці люблінський староста, Миколай Креза, Богунек Чернин: «... *istorum vero campiductorum coadiutores Nicolaum Firley de Dambrowicz vexilliferum Cracoviensem et capitaneum Lublinese, Stanislaum Lanczkoronyski pincernam Sandomiriensem, Nicolaum Creze, Bohunyek Czernyn...*» [22, с.30].

Поява у новому для себе воєводстві на самому сході Польського королівства змушувала Станіслава попіклуватися насамперед про власний маєток на цій території, де, з огляду на його старостування у Кам'янці, він мав би проводити більшість свого часу. Таким фінансовим забезпеченням для нього (а в подальшому і для представників роду) стало негродове скальське староство, розташоване на захід від Кам'янця у відносно безпечній частині Подільського воєводства. 6 березня 1515 р. Лянцкоронський отримав від короля Сигізмунда I у доживотне володіння (*ad vitam possidendum*) місто Скалу разом з приналежними селами (*Oppidum Skala terrae Podoliae cum villis pertinentibus*) [24, с.2464]. Відносна віддаленість від татарських шляхів робила Скалу досить спокійним як для організації власної резиденції, так і для загосподарювання прилеглих територій. Інші міста і центри негродових повітів і староств, як-то Рів, Червоногород, Хмільник мали на той час своїх доживотних посесорів, відповідно, Одровонжів зі Спрови, панів з Бучача та Струсів. Важливість цього акту полягала ще й у тому, що впродовж XVI–XVII ст. це староство було у розпорядженні представників роду Лянцкоронських та стало джерелом як фінансової стабільності, так і вкорінення на новій для себе території.

Чи не головним клопотом старости у Кам'янці в XVI ст. була постійна загроза нападів татарських та волоських (маються на увазі усі підрозділи, котрі нападали на територію Подільського воєводства з-за Дністра, з території Молдавського князівства) загонів. На цьому постійно наголошувалося у всіх відомих на сьогодні сеймових документах того часу, а також у численних королівських листах до подільського намісника від короля і наляки [12, с.124, 157; 13, с.108-109, с.279-280]. Головну ж небезпеку у цій частині Європи становили турки, похід яких наприкінці XV ст. (пов'язаний з невдалою виправою Ян Ольбрахта у 1497 р.) так налякав Польське королівство, що пам'ять

про цю виправу ще довго була одним з основних внутрішньополітичних аргументів щодо збереження миру з Османською імперією. З іншого боку, з пропагандистською метою, Сигізмунд I, лякаючи Європу турецькою загрозою, звертався по допомогу до папи Льва X з «Описом турецької могутності. Порядок війни проти них. Сигізмунда першого короля Польщі...» (*Descriptio potentie Turcie. Ordinatio belli contra illam. Sigismundus primus, rex Polonie...*) [13, с.161-181]. З огляду на все це, Станіслав Лянцкоронський був у курсі всіх подій східної політики Корони, отримуючи інформацію зі столиці [14, с.231, с.241-242], а також тримаючи у полі свого зору все, що робилося не тільки на кордоні, а й за його межами. Прикладом цього є лист від 30 листопада 1530 р., писаний, імовірно, до гетьмана Яна Ґарновського, в якому викладалася справа у сусідньому Молдавському князівстві, наводилася інформація, отримана від кам'янецьких вірмен, котрі недавно повернулися з Туреччини [15, с.381].

Вже 12 липня 1510 р. він зазначений серед членів польсько-молдавської комісії котра збиралася для врегулювання спірних питань. З коронного боку участь у ній взяли практично усі подільські урядники: воєвода Отто з Ходчі, каштелян Якуб Подфіліпський, підсудок Вікторін Подфіліпський, а також Януш Свирчовський та Якуб з Убарова. Важливою була його участь у комісії, котра на прохання короля Сигізмунда I вивчала появу нових незвичайних мит на руських і подільських землях [8, с.184].

На початку свого старостування Станіслав Лянцкоронський займався не тільки виставленням вояків (вершників), а й очолював хоругву кавалерії. У 1511 р. він є на чолі хоругви у 606 вершників (*Com[m]jitiua serviliu[m] mediocru[m] quoru[m] equies decemnarus sczt. Stanislai Lanczcoronski su[n] 20 sextaru[m] vero equies 606...*), у котрій він, як староста, виставив 20 вершників (*Stanislaus Lanczcoronski Camenecensis Cap[itu]l[aneus] super equis decemnaris 20*) [4, с.34-35]. У цьому військовому підрозділі перебувало чимало шляхтичів з Подільського воєводства: Станіслав Кемлич, Ян Вілковський, Ярош Ґарбовський, Павел Подфіліпський, Ян П'ясецький, Дахно Ярмолинський та багато інших [4, с.35-60]. Його брат Предслав, ймовірно зосередився на військовій кар'єрі, адже у 1513 р. посвідчений з ротою у 141 вершника [5, арк.24 зв.]. І в подальшому здобув собі славу одного з найвідоміших військових Польського королівства у першій половині XVI ст.¹

¹ Включення його до переліку козацьких очільників (гетьманів) є певним непорозумінням вітчизняної історіографії, котра виходячи з патріотично-романтичних міркувань другої половини XIX ст. зараховувала до козацьких ватажків усіх, хто уславив себе як у захисті кордону Польського королівства та Великого князівства Литовського, так і в т. зв. «козакуванні» або «виході в Дике поле». Предслав Лянцкоронський, Остафій Дашкевич та ін. були насамперед шляхтичами, військовими, а також королівськими намісниками (старостами) у негродових старостах Хмільнику, Каневі, Черкасах тощо. Посідаючи уряд старости, вони ймовірно користувалися віддаленістю від верховного володаря (короля і великого князя) і могли часом на свій розсуд вести справи не тільки в межах свого староства, а й далеко за межами умовного кордону як Польського королівства так і Великого князівства Литовського.

Ймовірно, що староста у Кам'янці мусив таки утримувати або мати при собі військовий підрозділ. Так, у постанові сейму 1529 р. Станіслав і Прецлав Лянцкоронські зазначені зі своїми ротами у розділі «Краківські вершники» (*Equites Cracovienses: Stanislaus Lanczcorunski 120, Przeslaus Lanczcorunski 150*) [14, с.87; 33, с.61].

Згідно конституції Пйотрковського сейму 1519 р., кам'янецький староста з огляду на прикордонний статус Поділля (не тільки з Молдавським князівством), був включений до спеціальної комісії, що мала на меті, разом з комісарами від Великого князівства Литовського з'ясувати усі кривди, яких зазнавали «литвини» на руських землях Польського королівства. До складу цієї комісії з боку Корони входили: руський воєвода Отто з Ходчі, подільський воєвода Марцін з Кам'янця, лоблінський воєвода Анджей з Тенчина, белзький староста Єжи Крупський, кам'янецький каштелян Ян Сененський, коронний маршалок та львівський староста Станіслав з Ходчі й Станіслав Лянцкоронський [32, с.310]. Через десять років, за ухвалою Варшавського сейму 1529 року, він входив до аналогічної комісії, котра мала провести розмежування між Короною Польською і Великим князівством Литовським на подільському відтинку кордону. До складу цієї т. зв. «подільської підкомісії» входили на той час подільський воєвода Марцін Каменецький, кам'янецький каштелян Ян Творовський, староста Станіслав Лянцкоронський та кам'янецький стольник Миколай Іскшицький (*Commissarii de terris Podoliae cum Lithiania. Dominus palatinus Podoliae, Dominus Joannes Tworoswski, castellanus Camenecensis, Dominus Stanislaus Lanczcorunski, capitaneus Camenecensis, Dominus Nicolaus Iskrziczki, dapifer Camenecensis*) [14, с.54]. Останній, після смерті Станіслава, посів уряд генерального старости у Кам'янці.

Щодо участі Станіслава Лянцкоронського у роботі сеймів, то 1505 р. він був послом від рідного краківського воєводства. Про це відомо з книги рахунків короля Олександра I, де 24 травня 1505 р. посол від краківського воєводства Станіслав Лянцкоронський отримав 40 гривень [23, с.161]. Ймовірно, що справи на неспокійному прикордонні та непосідання сенаторського уряду, не дозволяли йому брати участь у роботі сеймів у 1510-х – 1520-х роках. Принаймні, так виглядає ситуація на початку 1530-х років, коли напередодні битви під Обертином, Станіслав, уже у статусі сенатора [15, с.368], як головний інформатор короля про молдавські справи, через загрозу нападу не поїхав на сейм [27, с.105; 19, с.36-27]. Лянцкоронський постійно інформував короля про можливий напад і про наявність своїх шпигунів на території Молдавського князівства [27, с.196, 198-199, 205].

Тривале перебування Станіслава Лянцкоронського на уряді кам'янецького генерального старости залишило помітний слід у різноманітних джерелах, де лівову частку якраз становлять документи самого кам'янецького старости, і це з огляду на цілковитий брак кам'янецьких ґродських книг, які, на жаль, не збереглися до нашого часу [1, 1, 267]. Цю прогалину певною мірою заповнюють матеріали Коронної Метрики, адже майнові привілеї,

особливо право застави королівщин, які виходили зі старостинської канцелярії, за усталеної ще з XV ст. традицією, потребували королівського підтвердження. Одним з перших документів старостинської канцелярії Станіслава Лянцкоронського, що фіксується у Коронній Метриці, є документ від 20 липня 1510 р., яким надає село порожнє село Кудинці, що на річці Буг та локує село Іване на дідичному праві (*locum desertum Kudzincze circa fluvium Boh ad locandam villam Iwano Wyelkiczko Wolyniecz iure haereditario*) [24, с.1037]. В 1511 р. староста для забезпечення кам'янецького замку забрав у кам'янецького земського підсудка Вікторіна Подфіліпського села Вишневець, що у Смотрицького повіті, і передав його у володіння староства із записом 40 гривень [24, с.1278]. Прикметно, що згідно поборового реєстру 1563 р., воно знаходилося у володінні скальського старости Героніма Лянцкоронського [2, арк.284 зв.]. Того ж таки 1511 року він зробив запис 20 гривень для Якуба Фалібовського королівського писаря у Кам'янецькому повіті на млин, що на р. Смотрич у Кам'янці. Сам млин було закладено згідно привілею кам'янецького старости Станіслава з Ходчі ще у 1468 р. [25, с.2013]. В коронній метриці зберігається чимала кількість документів Станіслава Лянцкоронського (а також і його наступників) на земську нерухомість як на терені Подільського воєводства та власне і в Кам'янці [9, с.273-284; 26, с.527-533].

На перший погляд виглядає дивною акція викупу с. Макарів Татарський у 1513 р. з рук кам'янецького міщанина Даніка. Король Сигізмунд I затвердив акт купівлі цього села кам'янецьким старостою Станіславом Лянцкоронським [7, с.40-41; 24, с.2057, 2064]. Влітку того ж року шляхетні Івашко та Тишко отримали від старости Макарів Татарський [24, с.2156]. На початку 1514 р. Івашко Невидович (*Iwasko Nyewydowicz*) отримав від короля доживоття на тому ж таки селі [24, с.2213], а через п'ять років у 1518 р. уже король записує 40 гривень на цьому ж селі тому ж таки Івашкові Невиду (*Iwaskone Nyewith*) і гарантує не викупувати його протягом двох доживотть [7, с.46-47]. Цікаво, що Невиди 1513 р. перетиналися ще раз зі Станіславом, коли той викупав з рук Івашка та Тошка (або Івашка [24, с.61]) Невидовичів (*Iwaszkonis et Toszkonis Nyewydowyczy*) село Леснівці [24, с.2155]. Така кількість актів старости і двох Невидів (Невидовичів або з Невидовичів) може свідчити про існування певних клієнтарних зв'язків між ними.

Практика гарантій невикupu з рук посесорів королівщин майбутніми володарями протягом двох доживотть була новою і з'являється з початком XVI ст. Ймовірно, що це було спровоковано ситуацією, яка склалася після прийняття статуту Олександра від 1504 р., який загалом забороняв повторну роздачу королівщин, що в той чи той спосіб потрапили до рук короля, а отже, не могли бути надані, заставлені на певну суму або передані доживотньо [32, с.130]. Виняток робився лише в ситуації, коли в тому була потреба держави. І тут на території Подільського воєводства, з огляду на загрози і потребу постійного осадження шляхти, старости вдалися до практики як просто роздачі королівщин, так і повтор-

ної застави з гарантією кількох доживотть. І приклад з Макаровим є тут не поодиноким. 1532 р. король затвердив викуп с. Деражним Фредериком Калінським і гарантував йому та його сину пожиттєве володіння зі збереженням старої суми в 150 гривень [7, с.61-63]. Каричинські отримали у 1538 р. на пустці Осова аж чотири доживоття [7, с.73-75].

Трапляються документи, в яких староста підтверджував межі володінь. Так, на прохання Грицька Радзейовського та його сина Семашка він підтвердив у 1530 році межі села Лукава [24, с.5533]. Аналогічні документи він затверджував неоднаразово, як, наприклад, для Шими Титка з Верещатинців, Івашка Берлинського з Берлінців та Романа Влодовича у тому ж таки 1520 році щодо сіл Радзейовець та Врочища або званого Виселок [24, с.3319, 3390]. І такого типу документів, що постанали зі старостинської канцелярії за 1510-1535 роки, ми маємо чимало. Переважно про них дізнаємося з Коронної Метрики, зважаючи на відсутність актових книг кам'янецького гроду.

Лише наприкінці свого життя, Станіслав Лянцкоронський отримав свій перший сенаторський уряд. В 1530 р. став подільським воєводою, а від 1533 і до самої смерті у 1535 р. він був сандомирським воєводою [29, с.144; 31, с.123]. Цей уряд вважався одним з найпрестижніших сенаторських урядів Польського королівства.

Не маючи нащадків по чоловічій лінії, Станіслав домігся передачі негородового скальського староства, яке за час його перебування у Кам'янці, стало центром його подільського маєтку, своєму небожеві Героніму [6]¹, котрий посів його у 1535 р. після смерті дядька. Власне, Геронім не спромігся зробити кар'єри земського урядника у Подільського воєводстві і зосередився переважно на службі у війську, де впродовж 16 років був ротмістром кінної хоругви на східному кордоні Корони Польської [18, с.126]. Аби забезпечити собі посідання староства у Скалі, Геронім отримав у 1553 р. королівський привілей, де йому гарантувалося неусунення його звідси і те, що це староство перейде після його смерті синові Станіславу. За це він мав викласти 1000 злотих на будинки, що на території скальського замку. Місто Скала разом зі староством остаточно перейшла Станіславу у 1566 р. [18, с.125].

Власне поява на Поділлі осіб на кшталт Станіслава Лянцкоронського, продемонструвала кар'єрні можливості території для представників насамперед малопольського можновладства. Таке кар'єрне зростання традиційно розпочиналося службою молодого шляхтича у військових підрозділах з охорони кордону Польського королівства. Наступним кроком могли стати або отримання уряду (бажано функ-

¹ Хоча, згідно з актом від 4 липня 1532 р., Геронім усі свої маєтки віддав у дожиттєве володіння Станіславу: AGAD. – Zbiór dokumentów pergaminowych. – Sygn. 6097. Документ із кам'янецького земського суду виставили земський суддя Вікторін Подфіліпський та підсудок Мацей Радецький з Крюкова. Свідками цієї акції були кам'янецький хорунжий Ян Вілковський, стольник Ян Милановський, поборця податку у Подільському воєводстві Анджей Черменський, Міхал Сум'ярський, Юрій (Єжи) Копичинський та Войцех Чаплінський.

ціонального – судді, підсудка, підкморія, земського писаря, або як покаже приклад Станіслава Лянцкоронського – кам'янецького гродового старости), або одруження з місцевою шляхтянкою, що давало шанс на укорінення на новій для себе території.

Список використаних джерел:

1. Центральному державному історичному архіві України у м. Києві. – Ф.38. – Оп.1. – Спр.1.
2. Archiwum Główne akt Dawnych w Warszawie. – Archiwum Skarbu Koronnego. – Dział I. – Sygn.45.
3. Archiwum Główne akt Dawnych w Warszawie. – Archiwum Skarbu Wojskowego. – Dział 85. – Sygn.3. – K.35.
4. Archiwum Główne akt Dawnych w Warszawie. – Archiwum Skarbu Wojskowego. – Dział 85. – Sygn.11.
5. Archiwum Główne akt Dawnych w Warszawie. – Archiwum Skarbu Wojskowego. – Dział 85. – Sygn.12.
6. Archiwum Główne akt Dawnych w Warszawie. – Zbiór dokumentów pergaminowych. – Sygn.6097.
7. Архив Юго-Западной России издаваемый комиссиею для разбора древних актов состоящей при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе. – Ч. VIII. – Т. I. Материалы для истории местного управления в связи с историей сословной организации. Акты барского староства XV–XVI в. / изд. М. Грушевский. – К., 1893.
8. Каталог пергаментних документів Центрального державного архіву УРСР у Львові 1233-1799 / упор. О. Купчинський, Е. Ружицький. – К., 1972.
9. Михайловський В. Документ для кам'янецького підстарости Яна Сроцицького 1527 року на пляц у Кам'янці (історії однієї родини з Поділля у XVI ст.) / В. Михайловський // Регіональна історія України : зб. наукових статей. – К., 2008. – Вип. 2. – С.273-284.
10. Михайловський В. Еластична спільнота. Подільська шляхта в другій половині XIV – 70-х роках XVI століття / В. Михайловський. – К., 2012.
11. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна) / Н. Яковенко. – К., 1993.
12. Acta Tomiciana. – Т. I / ed. T. Działyński etc. – Poznaniae, 1852.
13. Acta Tomiciana. – Т. III / ed. T. Działyński etc. – Poznaniae, 1853.
14. Acta Tomiciana. – Т. XI / ed. Z. Celichowski. – Poznaniae, 1901.
15. Acta Tomiciana. – Т. XII / ed. Z. Celichowski. – Poznaniae, 1906.
16. Akta Alexandra króla polskiego, wielkiego księcia litewskiego i t. d. (1501–1506) / wyd. F. Papée // Monumenta mediae aevi historica res gestas Poloniae illustrant. – Т. XIX. – Kraków, 1927.
17. Chronologia sejmów polskich 1493–1793 / Zestawił W. Konopczyński // Archiwum komisji historycznej. – Seria 2. – Т. IV (ogólnego zbioru XVI). – Nr. 3. – Kraków, 1948.
18. Synarski S. Dzieje rodu Lanckorońskich z Brzezia od XIV do XVIII wieku. Sprawy kariery urzędniczej i awansu majątkowego. – Warszawa-Kraków, 1996.
19. Dworzaczek W. Hetman Jan Tarnowski. Z dziejów możnowładztwa małopolskiego. – Warszawa, 1985.
20. Kołodziejczyk D. The Ottoman-Polish Diplomatic Relations (15th–18th Century). An Annotated Edition of 'Ahdnames and Othe Documents // The Ottoman Empire and its Heritage. Politics, Society and Economy / Ed. By S. Faroghi and H. Inalcik. – Vol. 18. – Leiden, Boston, Köln, 2001.
21. Kryński A. A., Kryński M. Zabytki języka staropolskiego z wieku XIV-go, XV-go i początku XVI-go. – Warszawa, 1925.

22. Kutrzeba S. Polskie ustawy i artykuły wojskowe od XV do XVIII wieku. – Kraków, 1937.
23. Liber quitantiarum Alexandri regis ab. a. 1502 ad 1506 // Teki A. Pawińskiego. – Warszawa, 1897. – Т. I.
24. Matricularum Regni Poloniae summarus, excussis codicibus, qui in Charophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, contexuit indicesque adiecit T. Wierzbowski. – Pars IV. Sigismundi I regis tempora complectens (1507–1548). Volumen I-um. Acta cancellariorum 1507–1548. – Varsoviae, MCMX.
25. Matricularum Regni Poloniae summarus, excussis codicibus, qui in Charophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, contexuit indicesque adiecit T. Wierzbowski. – Pars IV. – Vol. 3. Acta vicecancellariorum 1533–1548. – Varsoviae, MCMXV.
26. Michałowski W. Nużny człowiek. Szkic do dziejów starostwa Kamienieckiego w drugiej połowie XVI wieku // Historia vero testis temporum. Księga honorowa ku czci prof. Krzysztofa Baczkowskiego. – Kraków, 2008. – S.527-533.
27. Spieralski Z. Kampania obertyńska 1531 roku. – Warszawa, 1962.
28. Urzędnicy centralni i nadworni Polski XIV–XVIII wieku. Spisy / opr. K. Chłapowski, S. Ciara, L. Kądziela i in. – Kórnik, 1992.
29. Urzędnicy podolscy XIV–XVIII wieku. Spisy / opr. E. Janas, W. Kłaczewski, J. Kurtyka, A. Sochacka. – Kórnik, 1998.
30. Urzędnicy małopolscy XII–XV wieku. Spisy / opr. J. Kurtyka, T. Nowakowski, F. Sikora, A. Sochacka i in. – Wrocław-Warszawa-Kraków, 1990.
31. Urzędnicy województwa sandomierskiego XVI–XVIII wieku. Spisy / opr. K. Chłapowski i A. Falniowska-Gradowska. – Kórnik, 1993.
32. Volumina constitutionem. – Т. 1. 1493–1549. – Vol. 1. 1493–1526 / do druku przygot. W. Uruszczak i in. – Warszawa, 1996.
33. Volumina constitutionem. – Т. 1. 1493–1549. – Vol. 2. 1527–1549 / do druku przygot. W. Uruszczak i in. – Warszawa, 2000.

On the basis of various sources depicted a historical portrait of S. Lyantskoronsky.

Key words: S. Lyantskoronsky, king, government, Kamenets, Podolia province, nobles, military service.

Отримано: 10.09.2012

УДК 257(477.43/44)

Т. Муженко

ГРОМАДСЬКО-РЕЛІГІЙНЕ ЖИТТЯ ПРАВОСЛАВНИХ МІЩАН КИЇВСЬКОЇ ЕПАРХІЇ 1900-1917 рр.

Стаття присвячена дослідженню проблеми громадського релігійного життя православних міщан Київської єпархії в 1900 – 1917 р. На основі історичного аналізу доступних груп джерел, в статті подано основні риси суспільних релігійних взаємовідносин, характерні для міських прошарків населення.

Ключові слова: міщани, громадсько-релігійне життя, парафія, клір, єпархія.

На тлі наукових здобутків з історії церкви, питання повсякденного релігійного життя, й донині залишається не висвітленим у повному обсязі, хоча дуже перспективним для подальших історичних пошуків. Адже без реконструкції основ повсякденного громадського побуту, не можливе відтворення цілісної, об'єктивної